

Renata Świrgoń-Skok

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0003-2635-6462

ZAGADNIENIE ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA DŁUGI SPADKOWE W PROCESIE UNIFIKACJI I KODYFIKACJI POLSKIEGO PRAWA SPADKOWEGO

Wprowadzenie

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. na jej terytorium funkcjonowało pięć porządków prawnych pozostawionych przez państwa zaborcze¹. W odniesieniu do prawa spadkowego na obszarze byłego Królestwa Kongresowego obowiązywały regulacje zawarte w art. 718–1100 Kodeksu cywilnego Napoleona, odnośnie zaś do ziem należących przed I wojną światową do zaboru rosyjskiego, a położonych na wschód od Królestwa Kongresowego, stosowany był Zbiór Praw Cesarstwa Rosyjskiego. Z kolei na obszarze Galicji, Śląska Cieszyńskiego obowiązywały § 532–824 Kodeksu cywilnego austriackiego z 1811 r., nowelizowanego w 1914, 1915 i 1916 r. Natomiast na obszarze ziem zachodnich stosowane były § 1022–2385 Kodeksu cywilnego niemieckiego z 1896 r. Co się zaś tyczy obszaru Spiszu i Orawy, miało na tym terenie zastosowanie austriackie prawo spadkowe z pewnymi modyfikacjami.

Powyższe akty prawne odnosiły się także do zasad odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe². Właśnie do nich po I wojnie światowej, kiedy

¹ Praca ta była wspierana przez Słowacką Agencję Badań i Rozwoju w ramach Umowy nr APVV-19-0419 (Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0419. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-19-0419).

² S. Grodziski, *Wpływy Code Civil oraz innych kodyfikacji napoleońskich na ziemiach polskich (część I)*, „Czasopismo Prawno Historyczne” 2005, t. 57.2, s. 61 i n.; B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Współczesne prawo cywilne a Code Civil Napoleona jako dziedzictwo wielowiekowej kultury prawnej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57, s. 121 i n.; D. Malec, *Wpływy Code Civil oraz innych kodyfikacji napoleońskich na ziemiach polskich (część II)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57.2, s. 69 i n.; K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009, s. 120 i n.; *eadem*, *Kodeks Napoleona. Historia i współczesność*,

rozpoczęto unifikację prawa spadkowego, sięgano jako do bezpośrednich źródeł normatywnych. Korzystano z nich również po II wojnie światowej, gdy kończono rozpoczęte w okresie międzywojennym prace nad unifikacją prawa spadkowego. Przyjęto tylko fikcję prawną, że prawa państw zaborczych stanowią polskie prawa dzielnicowe, i wprowadzono normy kolizyjne pozwalające na ustalenie właściwego prawa dla danego stanu prawnego³.

W niniejszym opracowaniu chciałabym właśnie przybliżyć zagadnienia związane z problematyką unifikacji i kodyfikacji polskiego prawa spadkowego (1918–1964) na przykładzie zasad odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe, ponieważ w toku prac komisji kodyfikacyjnych (zarówno po 1918 r., jak i po 1945 r.) zajmowano się nie tylko kwestiami związanymi z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza, ale także ograniczeniem odpowiedzialności za długi spadkowe w drodze oddzielenia spadku od osobistego majątku dziedzica oraz ograniczenia wysokości zapisów.

Zasady odpowiedzialności za długi spadkowe w świetle prac nad unifikacją prawa spadkowego (1919–1946)

Prace nad unifikacją prawa spadkowego w okresie międzywojennym rozpoczęto bardzo późno, bo dopiero w 1926 r., pod przewodnictwem H. Konica, wykładowcy Uniwersytetu Warszawskiego. Referentami projektu byli w kolejności: adw. H. Konic (zmarł w 1933 r.), prof. S. Wróblewski (zmarł w 1938 r.), prof. K. Przybyłowski. Prace specjalnej podkomisji nie wyszły poza dyskusję nad podstawowymi założeniami prawa spadkowego, gdyż jego opracowanie i uchwalenie zależało od skodyfikowania prawa małżeńskiego osobowego i majątkowego oraz prawa rodzinnego i opiekuńczego. Do wybuchu II wojny światowej nie przedstawiono jednak jednolitego projektu prawa spadkowego, a prace ograniczały się jedynie do dyskusji nad jego podstawowymi założeniami. Między innymi na III Zjeździe Prawników w 1936 r. dyskutowano nad odpowiedzialnością spadkobiercy za długi spadkowe. W praktyce w okresie międzywojennym stosowano przepisy porozbiorowe z pewnymi niewielkimi zamianami, jak zakaz dzielenia gospodarstw rolnych czy w kwestii ujednoczenia zasad sporządzania testamentów wojskowych (ustawa o rozporządzeniach ostatniej woli osób wojskowych z dnia 17 marca 1933 r.)⁴.

Warszawa 2008, s. 20 i n.; W. Wołodkiewicz, *Uwagi o roli prawa rzymskiego w pracach nad Code Civil des Français*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57.2, s. 43 i n.

³ Na temat prac Komisji Kodyfikacyjnej w okresie międzywojennym zob. L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000, s. 10 i n.; S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1981, t. 33, z. 1, s. 47 i n.

⁴ Zob. H. Konic, *Otwarcie i objęcie spadku. Wykład porównawczy na tle prawodawstw obowiązujących w Polsce w zestawieniu z kodeksem szwajcarskim*, Warszawa 1923, s. 127 i n.; S. Płaza,

W projekcie prawa spadkowego przedłożonego podkomisji przez prof. S. Wróblewskiego, jak i w artykułach przyjętych przez podkomisję prawa spadkowego w 1938 r. nie było szczegółowych regulacji odnoszących się do zasad odpowiedzialności za długi spadkowe. Jedynie w projekcie prawa spadkowego przedłożonego podkomisji przez prof. S. Wróblewskiego w listopadzie 1937 r.⁵ znalazły się kwestie odpowiedzialności za zobowiązania spadkowe dziedzica powołanego na pewien czas, czyli w przypadku występowania substytucji fideikomisarnej. Zgodnie z projektowanym art. 89 spadkobierca ustanowiony pod warunkiem lub z dodaniem terminu mógł w czasie trwania powołania pozywać i być pozywanym w sprawach dotyczących praw i zobowiązań spadkowych. Z kolei zgodnie z art. 95 projektu wierzyciele spadkowi w takiej sytuacji mogą żądać zaspokojenia na przedmiotach wchodzących w skład spadku, bez względu na prawa dziedzica podstawionego i jego wierzycieli osobistych. Przewidziana została również możliwość, w sytuacji występowania substytucji fideikomisarnej, wystąpienia o ustanowienie oddzielnego zarządu spadkiem przez spadkobiercę, ustanowionego pod warunkiem lub z dodaniem terminu, oraz dziedzica podstawionego (art. 96). Natomiast powyższe regulacje nie zostały przyjęte w projekcie prawa spadkowego przygotowanego przez podkomisję i uchwalonego na sesjach w 1938 r.⁶

Prawo spadkowe zunifikowane w 1946 r.⁷ przewidywało ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe w drodze dobrodziejstwa inwentarza. W myśl art. 35 oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może być złożone tylko w ciągu 6 miesięcy, licząc od chwili, kiedy spadkobierca dowiedział się o powołaniu do spadku. Jeżeli spadkobierca w tym terminie nie złożył żadnego oświadczenia, prawo przyjmowało, iż przyjął on spadek wprost⁸. Spadkobierca, który

Historia prawa w Polsce na tle porównawczym, t. I, Kraków 1997, s. 141 i n.; K. Przybyłowski, *Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne w dziedzinie prawa spadkowego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 260 i n.; F. Zoll, *Prawo cywilne dzielnic polskich (w zarysie)*, cz. 3: *Prawo cywilne b. dzielnicy pruskiej*, Warszawa 1924, s. 8 i n.; *idem*, *Prawo cywilne dzielnic polskich (w zarysie)*, cz. 3: *Prawo cywilne ziem wschodnich*, Warszawa 1922, s. 5 i n.; *idem*, *Prawo cywilne: opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, t. IV: *Prawo rodzinne i spadkowe*, Poznań 1931, s. 10 i n. wraz z aktualizacją S. Kosiński, *Uzupełnienia prawa cywilnego Fryderyka Zolla tomów I, II, IV opracowanego przy współudziale J. Gwiadomorskiego, L. Oberlandera, T. Sołtysika*, Kraków 1937, s. 15 i n.

⁵ Maszynopis projektu znajduje się w spuściznie prof. K. Przybyłowskiego w Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie – cyt. za: G. Nancka, *Podkomisja prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały z prac w 1938 roku. Edycja źródłowa*, Warszawa 2023, s. 134–139.

⁶ *Ibidem*, s. 135–150.

⁷ Dekret z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe (Dz.U.R.P. nr 60, poz. 328).

⁸ Z pewnymi wyjątkami, bowiem jeżeli spadkobierca w chwili rozpoczęcia lub zakończenia biegu tego 6-miesięcznego terminu nie miał pełnej zdolności do działań prawnych, uważano, że pomimo braku oświadczenia z jego strony nabywa spadek z dobrodziejstwem inwentarza (art. 37). Również w przypadku osób prawnych niezłożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku równoznaczne jest z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 38), podobnie też

przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, odpowiada za długi spadkowe tylko do wysokości wartości stanu czynnego spadku, ustalonego w spisie inwentarza (art. 49 § 2). Jednak spadkobierca, który podstępnie usunął lub zataił przedmioty spadkowe albo nie podał ich do spisu inwentarza czy też podał nieistniejące długi, odpowiada za długi spadkowe bez ograniczenia (art. 50). Z kolei szczegółowy tryb przeprowadzania spisu inwentarza regulowały art. 24–30 dekretu o postępowaniu spadkowym⁹.

Poza tym została wprowadzona możliwość oddzielenia spadku od osobistego majątku dziedzica. Zgodnie z postanowienia zawartymi w § 1 art. 52 tego dekretu wierzyciele spadkowi, w szczególności osoby uprawnione do zachowku i zapisobiercy, oraz wierzyciele spadkobiercy mogli żądać oddzielenia spadku od majątku spadkobiercy, jeżeli długi spadkowe przewyższały wartość majątku pozostawionego przez spadkodawcę albo jeżeli zaspokojenie osoby żądającej oddzielenia jest zagrożone przez zachowanie się lub położenie majątkowe spadkobiercy. Z takim wnioskiem nie można było wystąpić po upływie roku od dnia otwarcia spadku. Zgodnie z dekretem o postępowaniu spadkowym (art. 102) postanowienie o oddzieleniu spadku od majątku spadkobiercy mogło zapaść tylko po przeprowadzeniu rozprawy. Uwzględniając wniosek o separację, sąd zarządzał także spisanie inwentarza, jeżeli taki spis nie był jeszcze przeprowadzony (art. 103 § 1). Sąd mógł również zgodnie z § 2 art. 103 albo zabezpieczyć spadek, albo ustanowić kuratora, jeżeli zachodziła taka potrzeba. W wyniku oddzielenia spadek uważany był za majątek odrębny od osobistego majątku dziedzica już od chwili otwarcia spadku (art. 53 prawa spadkowego). Spadkobierca, który przyjął spadek z *beneficium inventarii*, w razie oddzielenia spadku od jego własnego majątku odpowiadał wobec wierzycieli spadkowych tylko ze spadku. Natomiast ten, który nabył spadek wprost, odpowiadał także w przypadku separacji bez ograniczenia wobec wierzycieli spadkowych, z tym że dopóki trwało oddzielenie, wierzyciele spadku nie mogli żądać zaspokojenia z majątku osobistego dziedzica. I odwrotnie – wierzyciele osobiści spadkobiercy, dopóki trwała separacja dwóch mas majątkowych, nie mogli żądać zaspokojenia swoich roszczeń z masy spadkowej (art. 54 prawa spadkowego). Po oddzieleniu spadku od majątku spadkobiercy osoby uprawnione do żądania oddzielenia, tj. wierzyciele spadkowi, osoby uprawnione do zachowku, zapisobiercy oraz wierzyciele spadkobiercy, jak i spadkodawca oraz wykonawca testamentu mogli żądać likwidacji spadku (art. 55 prawa spadkowego oraz art. 106 postępowania spadkowego).

w przypadku gminy i Skarbu Państwa (art. 39). W przypadku współdziedziczenia jeśli jeden z powołanych spadkobierców złoży oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, rozciąga się ono także na pozostałych powołanych do spadkobrania, chyba że złożyli oni oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub go odrzucili (art. 42).

⁹ Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. – O postępowaniu spadkowym (Dz.U.P.R. nr 63, poz. 346/46 – art. 24–30).

Poza tym już dekret o postępowaniu spadkowym z 1946 r. przewidywał możliwość ograniczenia wysokości zapisów przez ich zmniejszenie (art. 92). Z takim wnioskiem mógł wystąpić spadkobierca (art. 93). Po przeprowadzonej rozprawie sąd ustalał skład i wartość majątku służącego do zaspokojenia oraz wartość każdego zapisu (art. 95). Również zgodnie z art. 155 dekretu o prawie spadkowym spadkobierca konieczny odpowiadał tylko z części przewyższającej zachowek.

Zasady odpowiedzialności za długi spadkowe w świetle prac nad kodyfikacją prawa spadkowego (1946–1964)

Następnie zagadnieniem odpowiedzialności za długi spadkowe zajęto się przy opracowywaniu projektu kodeksu cywilnego, redagując postanowienia dotyczące prawa spadkowego. Z tym że projektu prawa spadkowego nie ogłoszono w 1948 r., kiedy zostały opublikowane na łamach „Demokratycznego Przeglądu Prawniczego” cztery księgi kodeksu. Jak wskazuje zarówno J. Gwiazdomorski¹⁰, jak i J.S. Piątowski¹¹, ówczesna doktryna prawa cywilnego płynnie przechodziła od dekretu prawo spadkowe z 1946 r. do prac kodyfikacyjnych z lat 50., nie wspominając o pracach nad prawem spadkowym w latach 1947–1949. Prace nad prawem spadkowym Komisja rozpoczęła 14 grudnia 1948 r., na co wskazuje odnaleziony w Archiwum Akt Nowych projekt księgi V prawa spadkowego¹². Tym bardziej, że projekt został przez J. Witeckiego nadesłany dopiero w marcu 1949 r.¹³ Ostateczna wersja też wstępnych stała się przedmiotem obrad Komisji Kodyfikacyjnej 22 marca 1951 r.¹⁴ Jak wskazuje A. Moszyńska¹⁵, wówczas S. Szer przedstawił pięć tez ściśle wzorowanych na prawie radzieckim. Dotyczyły one m.in. ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe. Ponadto projekt odnosił się do najważniejszych zagadnień z zakresu prawa spadkowego, tj. zawężenia kręgu spadkobierców ustawowych, ograniczenia swobody testowania, wprowadzenia systemu rezerwy w miejsce

¹⁰ J. Gwiazdomorski, *Zarys prawa spadkowego*, Warszawa 1961, s. 19.

¹¹ J.S. Piątowski, *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1973, s. 19–23.

¹² P. Kowalski, *Z badań nad prawem spadkowym w projekcie kodeksu cywilnego z 1948 r.*, „Miscellanea Historico-Juridica” 2013, t. XII, s. 261–276 (*Protokół z posiedzenia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z dnia 14 grudnia 1948 r.*, AAN MS 2381, k. 166).

¹³ *Ibidem* (Księga V. *Prawo spadkowe*, AAN MS 2181, k. 3–33).

¹⁴ Jak wskazuje A. Moszyńska, (*Prawo spadkowe w nieznanym projekcie kodeksu cywilnego*, „Z Dziejów Prawa” 2017, t. 10(18), s. 163–180), powołując się na *Protokół konferencji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z dnia 22 marca 1951 r.* (AAN 285, t. 2384, k. 250). Według niej tekst podniesionych tez został przygotowany kilka miesięcy wcześniej przez S. Szera. Był też kilkakrotnie modyfikowany, prawdopodobnie na skutek dyskusji w Ministerstwie Sprawiedliwości (AAN 285, t. 2187, k. 280–285 oraz 286–292; t. 2184, k. 98–103). Zob. *ibidem*, s. 163–180.

¹⁵ *Ibidem*, s. 163–180 (S. Szer, *Projekt Kodeksu Cywilnego. Księga czwarta. Prawo spadkowe. Tezy wstępne*, AAN 285, 2384, k. 147–157).

zachowku oraz dziedziczenia Skarbu Państwa. Ostateczna wersja projektu IV księgi¹⁶ zawierała wiele istotnych różnic w porównaniu z dekretem o prawie spadkowym z 1946 r. Zasadniczą jej cechą było dążenie do zwięzłości, które wyraziło się w pominięciu wielu przepisów obowiązującego prawa. Projekt ostatniej księgi składał się tylko ze 102 artykułów (dekret z 1946 r. liczył 174 artykułów). Taka zwięzłość projektu była krytykowana m.in. przez J. Gwiadomorskiego głównego autora dekretu z 1946 r., w ocenie którego prowadziła do wielu wątpliwości i luk.

Wskazany projekt przewidywał poważne zmiany w zakresie odpowiedzialności za długi (art. 852–854) w porównaniu do prawa wcześniej obowiązującego. Wzorem prawa radzieckiego stanowił, że spadkobierca, który przyjął spadek, odpowiada za długi spadkowe tylko w granicach wartości spadku. Jeżeli został sporządzony inwentarz majątku spadkowego, spadkobierca odpowiadał za te długi tylko w granicach wartości przedmiotów wymienionych w inwentarzu, chyba że inwentarz był niezupełny lub nierzetelny. Ciężar dowodu, że w spadku pozostały jeszcze inne prawa nieobjęte spisem, obciążał wierzyciela. Były to więc całkowicie odmienne zasady niż w obowiązującym dekrete, zgodnie z którym spadkobierca odpowiadał za długi spadkowe całym swoim majątkiem, chyba że przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Jak wskazywała A. Moszyńska¹⁷, powołując się na S. Szer, ta reguła nieograniczonej odpowiedzialności w ustroju burżuazyjnym chroniła majątek kapitalistyczny, nie znajdowała natomiast uzasadnienia w warunkach gospodarki socjalistycznej.

Wyżej wskazany projekt księgi IV kodeksu cywilnego poświęconej prawu spadkowemu znosił w ogóle instytucję przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Sporządzenie spisu zależało jedynie od dobrej woli spadkobiercy, nie wpływało natomiast na zakres jego odpowiedzialności. Jednak przeciwko takiej regulacji zasad odpowiedzialności za długi spadkowe podnoszono głosy, że stanowi ona zagrożenie dla wierzycieli. Nie zostały one jednak uwzględnione w trakcie prac nad projektem.

Ponadto projekt wprowadzał ograniczenie wysokości zapisów do 1/4 wartości spadku. Limitacja ta odnosiła się do zapisobierców, którzy nie mogli być powołani do dziedziczenia na mocy testamentu. Jak uzasadniano, w braku takiego ograniczenia przepis dotyczący zawężenia kręgu spadkobierców testamentowych mógłby być obchodzony. Tę kolejną restrykcję złagodzone, przewidując, iż ograniczenie to nie dotyczy zapisów, których przedmiot stanowił własność osobistą spadkodawcy (art. 815)¹⁸.

¹⁶ Kodeks cywilny Polski Ludowej. Księga IV. Prawo spadkowe. Projekt dzielił się na 9 następujących tytułów: Przepisy ogólne, Dziedziczenie ustawowe, Testament, Zachówek, Przyjęcie i zrzeczenie się spadku, Stwierdzanie praw do spadku, Odpowiedzialność za długi spadkowe, Wspólność majątku spadkowego i dział spadku, Zbycie spadku. Zob. *ibidem*, s. 169.

¹⁷ *Ibidem*, s. 169 (S. Szer, *Projekt Kodeksu Cywilnego*, k. 157).

¹⁸ *Ibidem*, s. 175.

Jednak reguły odpowiedzialności za długi spadkowe oparte na zasadzie ograniczonej odpowiedzialności spadkobiercy (1951 r.) w toku dyskusji nad projektem prawa spadkowego w 1954 r. zmieniono i powrócono do założeń zwartych w dekreście o prawie spadkowym z 1946 r.¹⁹

Z kolei na gruncie Kodeksu cywilnego z 23 kwietnia 1964 r. wejście w ogół praw i obowiązków majątkowych spadkodawcy przez spadkobiercę powodowało powstanie odpowiedzialności za zobowiązania, których podmiotem był zmarły. Zakres tej odpowiedzialności został ukształtowany m.in. w zależności od treści oświadczenia złożonego o przyjęciu spadku²⁰. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku mogło być złożone przez spadkobiercę w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Brak takiego oświadczenia był jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku (art. 1015). Jednak gdy spadkobiercą jest osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoba, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoba prawna, brak oświadczenia spadkobiercy w terminie był jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Ponadto zgodnie z art. 1016 jeżeli jeden ze spadkobierców przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, przyjmowano, że także spadkobiercy, którzy nie złożyli żadnego oświadczenia woli, przyjęli spadek z *beneficium inventarii*. Również w przypadku Skarbu Państwa i gminy brak oświadczenia o przyjęciu spadku traktowany był jako przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1023 § 2)²¹.

¹⁹ Szerzej na temat dyskusji w sprawie kształtowania się zasad odpowiedzialności za długi spadkowe zob. K. Przybyłowski, *Ukształtowanie zasad dotyczących odpowiedzialności za długi spadkowe w polskim prawie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1969, t. 13–14, s. 239 i n.

²⁰ Więcej na temat zasad odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe zob. J.S. Piątkowski, *Prawo spadkowe...*, s. 174 i n.; E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2010, s. 133 i n.; *eadem*, *Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe*, Warszawa 1981; J. Stobienia, *Spadek jako przedmiot realizacji odpowiedzialności za dług spadkowy*, „Nowe Prawo” 1982, nr 3–4, s. 28 i n.; G. Karaszewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023, art. 1012; J. Ciszewski, J. Knabe [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. P. Nazaruk, LEX/el. 2023, art. 1012; E. Macierzyńska-Franaszczyk, *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014, s. 10 i n.

²¹ Z tym że po nowelizacji Kodeksu cywilnego w 2015 r. (ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2015, poz. 539) brak takiego oświadczenia jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 k.c.). Z chwilą otwarcia spadku spadkobierca nabywa wszystkie prawa i obowiązki majątkowe spadkodawcy. Zarazem jednak nabycie takie można uznać za tymczasowe. Stanie się ono definitywne w chwili złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku (wprost lub z dobrodziejstwem inwentarza) lub w chwili, kiedy dla spadkobiercy upłynie termin do złożenia takiego oświadczenia w sytuacji określonej w art. 1015 § 2 k.c. Wówczas spadek nabywany jest przez spadkobiercę z dobrodziejstwem inwentarza. Zatem spadkobierca może bądź przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe (przyjęcie proste), bądź przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić. W imieniu spadkobiercy mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych oświadczenie

Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ponosił odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku, czyli wartości należących do majątku spadkowego aktywów (art. 1031 § 2)²². Powyższe ograniczenie odpowiedzialności odpadało jednak, jeżeli spadkobierca podstępnie nie podał do inwentarza przedmiotów należących do spadku albo podał do inwentarza nieistniejące długi. Spis inwentarza prowadzony był albo na wniosek (spadkobiercy, uprawnionego do zachowku, zapisobiercy, wykonawcy testamentu lub wierzyciela spadkowego oraz właściwego urzędu skarbowego), albo z urzędu (kiedy spadkobierca złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z *beneficium inventarii*, a inwentarz nie był wcześniej sporządzony, lub gdy ustanowiono kuratora spadku). Spadkobierca, który skorzystał z *beneficium inventarii*, mógł powoływać się na ograniczenie swojej odpowiedzialności za długi spadkowe tak w toku postępowania rozpoznawczego, jak i egzekucyjnego. Odpowiedzialność spadkobiercy ograniczona *pro viribus*

o przyjęciu lub odrzuceniu spadku składa jego przedstawiciel ustawowy. Z każdym z trzech typów oświadczeń ustawa łączy inne skutki prawne. Skutki przyjęcia spadku są identyczne zarówno wtedy, gdy przyjęcie to nastąpiło w sposób rzeczywisty, jak i kiedy nastąpiło to w wyniku zastosowania fikcji ustawowej. Skutkiem złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku wprost (a także o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza) jest definitywne nabycie przez spadkobiercę praw i obowiązków wchodzących w skład majątku spadkowego. Oświadczenie to ma skutki *ex tunc* i potwierdza nabycie tego statusu już z chwilą śmierci spadkodawcy. Jedyną różnicą pomiędzy złożeniem oświadczenia o przyjęciu spadku wprost a przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza jest powstające w tym drugim wypadku ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy za długi spadkowe do wartości ustalonego w wykazie inwentarza lub spisie inwentarza stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 k.c.). Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone przez spadkobiercę w ciągu 6 miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania.

²² Szczegółowe zasady sporządzania inwentarza zostały zawarte w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 października 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania przy zabezpieczeniu spadku i sporządzaniu spisu inwentarza (Dz.U. nr 92, poz. 411). Zob. art. 644 i 666 k.p.c. – P. Gil, *Ochrona wierzyciela spadkowego według przepisów ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw* [w:] *Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016, s. 92–107; J. Gołączyński, A. Klich, *Sporządzenie spisu inwentarza po nowelizacji* [w:] *Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016, s. 155–168; G. Górczyński, *O ograniczonej odpowiedzialności spadkobierców, czyli skoro miało być tak dobrze, dlaczego jest tak źle?* [w:] *Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016, s. 138–154; *idem*, *Założenia systemu odpowiedzialności za długi spadkowe w projekcie kodeksu cywilnego*, „Rejent” 2017, nr 9, s. 77–101; P. Książak, *Dobrodziejstwo inwentarza po nowelizacji kodeksu cywilnego z 2015 r. – aspekty materialnoprawne*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015, nr 4, s. 114–118; M. Pieszko, *Wykaz inwentarza*, „Rejent” 2018, nr 7, s. 55–109; M. Rzewuska, *Spis inwentarza a wykaz inwentarza* [w:] *Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016, s. 169–184.

hereditatis mogła rodzić pewne trudności przy jej realizacji, zwłaszcza jeśli dziedzic spłacił część długów, nie wiedząc o istnieniu innych, lub też spłacił tylko niektóre długi, wiedząc, że istnieją jeszcze inne. Zgodnie z postanowieniami zawartymi w art. 1032 spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza i spłacił niektóre długi spadkowe, nie wiedząc o istnieniu innych długów, ponosi odpowiedzialność za niespłacone długi tylko do wysokości różnicy między wartością ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku a wartością świadczeń spełnionych na zaspokojenie długów, które spłacił. Natomiast jeżeli wiedziałby o istnieniu innych długów spadkowych, a ich nie spłacił, to wówczas ponosił on odpowiedzialność za te długi ponad wartość stanu czynnego spadku, jednak tylko do takiej wysokości, w jakiej byłby obowiązany je zaspokoić, gdyby spłacał należycie wszystkie długi spadkowe. Ponadto odpowiedzialność spadkobiercy z tytułu zapisów i poleceń ograniczała się zawsze do wartości stanu czynnego spadku (art. 1033)²³.

Natomiast Kodeks cywilny z 1964 r. nie przyznaje żadnej ochrony wierzycielom spadkodawcy w przypadku zbiegu długów spadkowych z długami osobistymi spadkobiercy. W szczególności wierzyciele spadkowi nie mogą żądać oddzielenia spadku od osobistego majątku spadkobiercy, nawet wtedy gdy jest on nadmiernie obciążony długami. Jedynie przepisy zawarte w Kodeksie postępowania cywilnego w pewien sposób chronią wierzycieli spadkowych poprzez ograniczenie możliwości zaspokojenia osobistych wierzycieli spadkobiercy z nabytego przez dziedzica spadku. W myśl art. 836 k.p.c. przed przyjęciem spadku przez spadkobiercę nie może być prowadzona z niego egzekucja w celu zaspokojenia osobistego długu spadkobiercy. Jest to ważne zwłaszcza przy występowaniu współdziedziczenia, bowiem zgodnie z § 1 art. 779 k.p.c. aż do chwili działu spadku konieczny jest do egzekucji ze spadku tytuł egzekucyjny przeciwko wszystkim spadkobiercom. Ponieważ wierzyciel osobisty jednego spadkobiercy nie może uzyskać tytułu egzekucyjnego przeciwko pozostałym spadkobiercom, więc do chwili działu spadku nie może zostać zaspokojony z majątku odziedziczonego, z tym że ochrona wierzycieli spadkowych nie jest głównym celem powołanych przepisów. Zostały one wprowadzone w celu ochrony współspadkobierców, a tylko pośrednio mogą chronić interesy wierzycieli spadkowych. Natomiast po działu spadku wierzyciele osobiści spadkobiercy mogą żądać zaspokojenia swoich roszczeń z całego majątku dziedzica, tj. odziedziczonego spadku i osobistego majątku spadkobiercy. Jeżeli

²³ Por. też: J. Biernat, *Odpowiedzialność za długi spadkowe spadkobiercy pozostającego w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej*, „Rejent” 2017, nr 9, s. 64–76; *idem*, *Złożenie wykazu inwentarza przed notariuszem [w:] Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016, s. 210–227; P. Borkowski, *Notarialny wykaz inwentarza – uwagi na tle stosowania instytucji i wnioski de lege ferenda*, cz. 1, „Rejent” 2016, nr 12, s. 18–52; *idem* *Notarialny wykaz inwentarza – uwagi na tle stosowania instytucji i wnioski de lege ferenda*, cz. 2, „Rejent” 2017, nr 1, s. 9–48.

zaś spadek dziedziczny jeden spadkobierca, wierzyciele spadkowi nie mają w polskim prawie spadkowym żadnej ochrony już od chwili przyjęcia spadku przez spadkobiercę. Mogą oni jedynie dochodzić swoich roszczeń w drodze postępowania sądowego kierowanego wobec spadkobiercy (współspadkobierców), z tym że pozwany spadkobierca może żądać zawieszenia postępowania do czasu złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku (art. 176 k.p.c.) i taki wniosek musi zostać uwzględniony. Jedynie w sytuacji, kiedy spadkodawca zmarł w toku postępowania egzekucyjnego, a spadkobiercy są nieznani, wierzyciele spadkowi mogą zostać zaspokojeni z pozostawionej masy spadkowej po ustanowieniu na wniosek wierzycieli kuratora dla nieznanych spadkobierców (art. 836 k.p.c.). Natomiast jeżeli spadkobiercy są znani, wówczas wierzyciele spadkowi muszą uzyskać na tytule egzekucyjnym klauzulę wykonalności przeciwko spadkobiercy (współspadkobiercom), z tym że może on żądać zawieszenia postępowania do czasu złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku (art. 779 § 2 k.p.c. oraz art. 788 k.p.c.)²⁴.

Również obowiązujące prawo, tak materialne, jak i procesowe, nie przewiduje żadnej ochrony dla osobistych wierzycieli spadkobiercy w sytuacji, kiedy spadek jest nadmiernie obciążony długami. Jedynie zgodnie z art. 1024 § 2 k.c. każdy z wierzycieli, którego wierzytelność istniała w chwili odrzucenia spadku, może żądać, ażeby odrzucenie spadku zostało uznane za bezskuteczne w stosunku do niego. Albowiem wierzyciele osobiści spadkobiercy uzyskali ochronę na podstawie przepisów o ochronie wierzycieli przed niewypłacalnością dłużników, w sytuacji kiedy majątek osobisty dziedzica jest nadmiernie przeciążony długami, a spadek wykazuje wartość dodatnią, przy czym spadkobierca odrzucił spadek²⁵.

Natomiast zgodnie z art. 1033 k.c. odpowiedzialność spadkobiercy z tytułu zapisów i poleceń ogranicza się zawsze do czynnego stanu spadku, co nie oznacza oczywiście, że spadkobierca zawsze odpowiada za te długi aż do wartości stanu czynnego majątku odziedziczonego. Taka ograniczona odpowiedzialność występowała jednak bez względu na to, czy spadkobierca przyjął spadek wprost, czy też z dobrodziejstwem inwentarza. Jeżeli wartość zapisów i poleceń przekracza wartość stanu czynnego spadku, ulegają one odpowiedniemu obniżeniu. Natomiast jeśliby spadkobierca był jednocześnie uprawniony do zachowku, jego odpowiedzialność z tytułu zapisów i poleceń ograniczona zostaje do nadwyżki ponad wartość udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia należnego mu zachowku (art. 998 k.c.). Podobnie w sytuacji, gdy zapisobierca uprawniony do zachowku zostaje obciążony dalszym zapisem lub poleceniem albo zapis lub polecenie zostało dokonane pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, jego

²⁴ J.S. Piątowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. IV: *Prawo spadkowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 396; E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga czwarta, Spadki*, Warszawa 2003, s. 216.

²⁵ J.S. Piątowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. IV: *Prawo spadkowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 397.

odpowiedzialność zostaje ograniczona do nadwyżki ponad wartość udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku. We współczesnej doktrynie cywilistycznej, a także w orzecznictwie kontrowersyjny jest jednak sposób ustalania wysokości udziału spadkowego, będącego podstawą do obliczenia zachowku oraz w oparciu o wysokość którego zostaną zaspokojone zapisy i polecenia²⁶.

Tak uregulowane normy prawne odnoszące się do kwestii ograniczenia odpowiedzialności za zapisy nawiązują w pewien sposób do koncepcji rezerwy²⁷, tj. zachowania pewnej minimalnej części spadku w rękach dziedziców beztestamentowych jako zachowku. Celem tej instytucji jest bowiem chęć zapewnienia najbliższemu krewnym zmarłego określonych korzyści z majątku spadkowego. Dlatego też wydaje się, że w razie kolizji interesów powołanego do dziedziczenia uprawnionego do zachowku z interesami zapisobierców pierwszeństwo należy przyznać interesom uprawnionych do zachowku.

Podsumowanie

Konkludując, należy stwierdzić, że nie udało się dokonać kompleksowej unifikacji i kodyfikacji prawa spadkowego w okresie II Rzeczypospolitej. Do wybuchu II wojny światowej nie przedstawiono jednolitego projektu prawa spadkowego, a prace specjalnej podkomisji nie wyszły poza dyskusję nad podstawowymi założeniami spadkobrania, ponieważ jego opracowanie i uchwalenie zależało od skodyfikowania prawa małżeńskiego osobowego i majątkowego oraz prawa rodzinnego i opiekuńczego. Dotyczyło to także zagadnień związanych z zasadami odpowiedzialności za długi spadkowe. Spory ideologiczne dotyczące osobowego prawa małżeńskiego przyniosły wiele problemów sekcji Komisji Kodyfikacyjnej zajmującej się prawem rodzinnym, uniemożliwiając zakończenie prac nad unifikacją i kodyfikacją tej części prawa cywilnego, co przełożyło się na postępowanie prac w zakresie unifikacji prawa spadkowego. Unifikację prawa spadkowego wznowiono dopiero po II wojnie światowej, a ostatecznie zakończyła się ona w 1946 r. wydaniem dekretów o prawie spadkowym oraz postępowaniu spadkowym. Natomiast w 1964 r. prawo spadkowe zostało skodyfikowane w księdze czwartej kodeksu cywilnego, w którym zostały zawarte także zasady związane z odpowiedzialnością za długi spadkowe. Z tym że po nowelizacji kodeksu

²⁶ Szerzej na temat wątpliwości związanych z obliczaniem udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku Zob. T. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1985, s. 264 i n.; J.S. Piątowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. IV: *Prawo spadkowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 228; E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu...*, s. 171 i n.; C. Tabęcki, *Zachówek według kodeksu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1965, nr 10, s. 1126.

²⁷ Tak też uważają: W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Brier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018, s. 343.

cywilnego w 2015 r. upływ terminu określonego do złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku jest jednoznaczny z przyjęciem spadku przez spadkobiercę z dobrodziejstwem inwentarza.

Do czasu unifikacji prawa spadkowego w 1946 r. obowiązywały regulacje zawarte w ABGB, Kodeksie Napoleona oraz BGB, również w zakresie zasad odpowiedzialności za długi spadkowe. Wprowadzenie do polskiego prawa spadkowego, w tym także w odniesieniu do zasad odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania spadkowe, rozwiązań przyjętych w wielkich kodyfikacji cywilnych XIX w. pozwala na umieszczenie rozwiązań przyjętych w księdze czwartej kodeksu cywilnego w tradycji romanistycznej europejskiego prawa prywatnego.

Bibliografia

- Biernat J., *Odpowiedzialność za długi spadkowe spadkobiercy pozostającego w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej*, „Rejent” 2017, nr 9.
- Biernat J., *Złożenie wykazu inwentarza przed notariuszem [w:] Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016.
- Borkowski P., *Notarialny wykaz inwentarza – uwagi na tle stosowania instytucji i wnioski de lege ferenda, cz. 1*, „Rejent” 2016, nr 12.
- Borkowski P., *Notarialny wykaz inwentarza – uwagi na tle stosowania instytucji i wnioski de lege ferenda, cz. 2*, „Rejent” 2017, nr 1.
- Ciszewski J., Knabe J. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. P. Nazaruk, LEX/el. 2023.
- Dajczak W., Giaro T., Longchamps de Bérier F., *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018.
- Gil P., *Ochrona wierzyciela spadkowego według przepisów ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw [w:] Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016.
- Gołaczyński J., Klich A., *Sporządzenie spisu inwentarza po nowelizacji [w:] Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016.
- Gorczyński G., *O ograniczonej odpowiedzialności spadkobierców, czyli skoro miało być tak dobrze, dlaczego jest tak źle? [w:] Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016.
- Gorczyński G., *Założenia systemu odpowiedzialności za długi spadkowe w projekcie kodeksu cywilnego*, „Rejent” 2017, nr 9.
- Górnicki L., *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000.
- Grodziski S., *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1981, t. 33.
- Grodziski S., *Wpływy Code Civil oraz innych kodyfikacji napoleońskich na ziemiach polskich (część I)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57.2.
- Gwiazdomorski T., *Prawo spadkowe*, Warszawa 1985.
- Gwiazdomorski J., *Zarys prawa spadkowego*, Warszawa 1961.
- Karaszewski G. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2023.

- Konic H., *Otwarcie i objęcie spadku. Wykład porównawczy na tle prawodawstw obowiązujących w Polsce w zestawieniu z kodeksem szwajcarskim*, Warszawa 1923.
- Kosiński S., *Uzupełnienia prawa cywilnego Fryderyka Zolla tomów I, II, IV opracowanego przy współudziale J. Gwiazdomorskiego, L. Oberlandera, T. Soltysika*, Kraków 1937.
- Kowalski P., *Z badań nad prawem spadkowym w projekcie kodeksu cywilnego z 1948 r.*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2013, t. XII.
- Książak P., *Dobroziejstwo inwentarza po nowelizacji kodeksu cywilnego z 2015 r. – aspekty materialnoprawne*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015, nr 4.
- Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Współczesne prawo cywilne a Code Civil Napoleona jako dziedzictwo wielowiekowej kultury prawnej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57.
- Małec D., *Wpływy Code Civil oraz innych kodyfikacji napoleońskich na ziemiach polskich (część II)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57.2.
- Moszyńska A., *Prawo spadkowe w nieznanym projekcie kodeksu cywilnego*, „Z Dziejów Prawa” 2017, t. 10(18).
- Nancka G., *Podkomisja prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały z prac w 1938 roku. Edycja źródłowa*, Warszawa 2023.
- Piątowski J.S. [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. IV: *Prawo spadkowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986.
- Piątowski J.S., *Prawo spadkowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1973.
- Pieszko M., *Wykaz inwentarza*, „Rejent” 2018, nr 7.
- Plaża S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, t. I, Kraków 1997.
- Przybyłowski K., *Polskie międzywojenne prace kodyfikacyjne w dziedzinie prawa spadkowego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967.
- Przybyłowski K., *Ukształtowanie zasad dotyczących odpowiedzialności za długi spadkowe w polskim prawie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1969, t. 13–14.
- Rzewuska M., *Spis inwentarza a wykaz inwentarza* [w:] *Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016.
- Skowrońska E., *Odpowiedzialność spadkobierców za zachówek w polskim prawie spadkowym*, „Nowe Prawo” 1981, nr 1.
- Skowrońska-Bocian E., *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta, Spadki*, Warszawa 2003.
- Skowrońska-Bocian E., *Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe*, Warszawa 1981.
- Skowrońska-Bocian E., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2010.
- Sójka-Zielińska K., *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009.
- Stobienia J., *Spadek jako przedmiot realizacji odpowiedzialności za dług spadkowy*, „Nowe Prawo” 1982, nr 3–4.
- Szer S., *Projekt Kodeksu Cywilnego. Księga czwarta. Prawo spadkowe. Tezy wstępne* (AAN 285, 2384, k. 147–157).
- Szpunar A., *Zachówek w polskim prawie spadkowym*, „Państwo i Prawo” 1948, z. 8.
- Tabęcki C., *Zachówek według kodeksu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1965, nr 10.
- Wołodkiewicz W., *Uwagi o roli prawa rzymskiego w pracach nad Code Civil des Francis*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, t. 57.2.

Streszczenie

W niniejszym artykule przybliżono zagadnienia związane z problemem unifikacji i kodyfikacji polskiego prawa spadkowego po 1918 r. na przykładzie zasad odpowiedzialności za długi spadkowe. Do wybuchu II wojny światowej nie przedstawiono jednolitego projektu prawa spadkowego, a prace specjalnej podkomisji nie wyszły poza dyskusję nad podstawowymi założeniami

spadkobrania. Spory ideologiczne dotyczące osobowego prawa małżeńskiego przyniosły wiele problemów i przełożyły się na postęp prac w zakresie unifikacji prawa spadkowego. W konsekwencji nie udało się dokonać kompleksowej unifikacji i kodyfikacji prawa spadkowego w okresie II Rzeczypospolitej. Unifikację prawa spadkowego wznowiono dopiero po II wojnie światowej, a ostatecznie zakończyła się ona w 1946 r. wydaniem dekretów o prawie spadkowym oraz postępowaniu spadkowym. Natomiast w 1964 r. prawo spadkowe zostało skodyfikowane w księdze czwartej Kodeksu cywilnego. Do czasu unifikacji prawa spadkowego w 1946 r. obowiązywały regulacje zawarte w ABGB, Kodeksie Napoleona oraz BGB, także w zakresie zasad odpowiedzialności za długi spadkowe. Wprowadzenie do polskiego prawa spadkowego, w tym również w odniesieniu do zasad odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania spadkowe, rozwiązań przyjętych w wielkich kodyfikacji cywilnych XIX w. pozwala na umieszczenie rozwiązań przyjętych w księdze czwartej kodeksu cywilnego w tradycji romanistycznej europejskiego prawa prywatnego.

Słowa kluczowe: unifikacja, kodyfikacja, prawo spadkowe, odpowiedzialność za długi spadkowe, okres międzywojenny

RULES ON LIABILITY FOR SUCCESSION DEBTS IN THE LIGHT OF THE WORK OF THE CODIFICATION COMMISSIONS

Summary

This article takes a closer look at the problem of unification and codification of Polish inheritance law after 1918, using the principles of liability for inheritance debts as an example. However, until the outbreak of World War II, no unified draft of the inheritance law was presented, and the work of the special subcommittee did not go beyond a discussion of the basic principles of inheritance. Ideological disputes over personal marriage law brought many problems and translated into the progress of work on the unification of inheritance law. As a result, the comprehensive unification and codification of inheritance law during the Second Republic failed. The unification of inheritance law resumed only after World War II, and was finally completed in 1946 with the issuance of decrees on inheritance law and inheritance proceedings. And in 1964, inheritance law was codified in Book Four of the Civil Code. Until the unification of inheritance law in 1946, the regulations contained in the ABGB, the Napoleonic Code and the BGB were in force, including with regard to the rules of liability for inheritance debts. The introduction of the solutions adopted in the great civil codifications of the 19th century into Polish inheritance law, including with regard to the principles of heirs' liability for inheritance debts, allows the solutions adopted in Book Four of the Civil Code to be placed in the Romanist tradition of European private law.

Keywords: unification, codification, inheritance law, liability for inheritance debts, interwar period